

ПРИНЦИПИ ВИБОРЧОГО ПРАВА МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ, ЗАКРІПЛЕНІ НОРМАМИ ВИБОРЧОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

ШАПОВАЛОВ Андрій Сергійович - аспірант Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України

ORCID: 0009-0006-6712-9273

УДК 342.8.01(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.25>

У цій статті автор зробив спробу дослідити систему принципів виборчого права маломобільних груп населення, закріплених нормами Виборчого кодексу України. У роботі аналізуються норми Виборчого кодексу України як основного виборчого закону нашої держави і визначаються принципи законодавства про виборчі права маломобільних груп населення. При цьому увага приділяється не основним принципам виборчого права, а саме тим, які безпосередньо закріплені для маломобільних груп населення.

Актуальність дослідження цього питання зумовлена прогнозуванням участі в наступних виборчих процесах великої кількості маломобільних груп населення після закінчення воєнного стану в Україні. Уже сьогодні ми є свідками того, як велика частина військових, які повернулися з війни, намагаються соціалізуватися та пристосуватися до нових викликів і умов реалізації своїх законних прав та інтересів. Саме задля того, аби попередити та усунути несприятливі умови реалізації виборчих прав маломобільних груп населення, і спрямоване дослідження.

Зазначена нами категорія представників сучасного українського суспільства (зокрема, – військовослужбовці) заслуговуватиме на всебічне забезпечення своїх виборчих прав. У цьому контексті важливо відмітити, що достатність умов для реалізації їх прав має бути і щодо активного, і щодо пасивного виборчого права. Це зумовлено високим рівнем довіри суспільства до військовослужбовців, безпосередніх учасників бойових дій. Очікується, що саме

вони стануть ключовими кандидатами на виборчі посади в країні, адже свій патріотизм вони підтвердили на полі бою.

Окрім зазначеного, наразі також важливо з'ясувати рівень достатності досліджуваних принципів і необхідність щодо визначення напрямків вдосконалення чинного виборчого законодавства України.

Ключові слова: маломобільні групи населення, виборче право, Виборчий кодекс України, принципи.

Постановка проблеми

Повномасштабна військова агресія РФ проти України зумовила необхідність у перегляді нашого законодавства і адаптації його до нових умов, викликів та загроз. Не є винятком і виборче законодавство України, яке попри дію воєнного стану має бути вже сьогодні адаптованим до потреб учасників майбутніх виборів. Зокрема, важливо дослідити наявну систему принципів виборчого права маломобільних груп населення, закріплених нормами Виборчого кодексу України, адже після закінчення війни саме військові (серед яких можуть бути і з пораненнями без інвалідності, і з інвалідністю) стануть ключовими учасниками виборчого процесу через високий рівень довіри населення до них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед багатьох українських дослідників права, окремі аспекти наукових пошу-

ків яких стосувалися проблематики реалізації виборчих прав маломобільних груп населення, варто виділити таких, як Баймуратов М.О., Ключковський Ю.Б., Козюбра М.І., Кофман Б.Я., Марцеляк О.В., Ставнійчук М.І., Скрипнюк О.В., Стешенко Т.В. та ін.

Формулювання цілей

Мета статті – розглянути та проаналізувати систему принципів виборчого права маломобільних груп населення, закріплених нормами Виборчого кодексу України. З огляду на порушену в науковій роботі проблематику, нами було поставлено наступне завдання – окреслити правові принципи виборчих прав маломобільних груп населення, закріплені нормами Виборчого кодексу України.

Виклад основного матеріалу

Теоретико-правове дослідження принципів виборчого права здійснювалося багатьма вітчизняними вченими-правниками, і в кожного з них свій підхід до визначення системи таких принципів. Серед різноманітних підходів заслуговує, ми вважаємо, особливої уваги позиція Ю.Б. Ключковського – одного із провідних дослідників системи принципів виборчого права. На його думку, перелік принципів, що чинять вплив на регулювання виборів, можна поділити на такі групи: I. загальноправовий принцип верховенства права (засадничі вимоги поваги до основних прав і свобод людини і громадянина, а також принципи законності та правової визначеності); II. конституційно-правові принципи представницької демократії (принцип суверенітету народу; принцип поділу влади; принцип політичного плюралізму; принцип народного представництва; принцип прямих виборів; принцип періодичних виборів); III. галузеві принципи виборчого права (принцип загального виборчого права; принцип рівного виборчого права; принцип вільних виборів; принцип чесних виборів; принцип справжніх (альтернативних) виборів); IV. інституційні принципи (принципи інституту голосування як того інституту, який регулює безпосереднє здійснення во-

левиявлення виборців; сюди відносяться: принцип таємного голосування; принцип особистого голосування; принцип одноразового голосування; принцип факультативного (добровільного) голосування тощо) [1, С.83-84].

Ця система дійсно є цілісною та обгрунтованою. Однак, на нашу думку, після повномасштабного вторгнення ворога на територію України варто говорити про необхідність виділення тих принципів, які спрямовані на повноцінну реалізацію виборчого права маломобільних груп населення (серед яких, як очікується за наслідками війни, буде багато воїнів).

Аналіз законодавства України про вибори дозволяє стверджувати про наявність окремих правових принципів виборчого права маломобільних груп населення, пов'язаних із належною адаптивністю умов для голосування.

Одним із ключових принципів виборчого права маломобільних груп населення є *принцип безперешкодного доступу маломобільних груп населення до приміщення дільничної виборчої комісії та приміщення для голосування*. Цей правовий принцип закріплений статтею 62 Виборчого кодексу України. Так, обов'язок організації безперешкодного доступу зазначених осіб до таких приміщень законодавець поклав на відповідні місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, керівників закладів, установ, полярної станції України, капітанів суден, де утворені спеціальні виборчі дільниці, керівників закордонних дипломатичних установ України, військових частин (формувань), дислокованих за межами України, де утворені закордонні виборчі дільниці [2, ст.62].

Пов'язаним із зазначеним вище правовим принципом у законодавстві закріплений також *принцип відповідності приміщення дільничної виборчої комісії та приміщення для голосування маломобільних груп населення вимогам Виборчого кодексу України, а також встановленим вимогам щодо санітарних і технічних норм, державним будівельним нормам*. Відповідно до статті 28 Виборчого кодексу України вимоги до приміщення дільничної виборчої комісії та приміщення для голо-

сування встановлюються Центральною виборчою комісією [2, ст.28]. Так, на виконання цієї статті ЦВК прийняла постанову від 8 червня 2020 року №164 «Про вимоги до приміщень виборчих комісій та приміщень для голосування, нормативи облаштування приміщень дільничних виборчих комісій і приміщень для голосування, перелік та норми забезпечення виборчих комісій транспортними засобами, засобами зв'язку, обладнанням, інвентарем, іншими матеріальними цінностями, види послуг і робіт, закупівля яких може здійснюватися окружними та територіальними виборчими комісіями за рахунок коштів Державного бюджету України, відповідного місцевого бюджету для організації підготовки і проведення відповідних виборів». Ця постанова забезпечує правові засади для реалізації зазначеного принципу.

Принцип вільного пересування маломобільних груп населення у приміщенні для голосування випливає зі змісту статті 62 Виборчого кодексу України, відповідно до якої «розміщення обладнання у приміщенні для голосування планується таким чином, щоб місця видачі виборчих бюлетенів, вхід і вихід з кабін для таємного голосування, виборчі скриньки були в полі зору членів дільничної виборчої комісії та осіб, які відповідно до цього Кодексу мають право бути присутніми в приміщенні для голосування, а також щоб забезпечувалося вільне пересування виборців, у тому числі осіб на кріслах колісних та інших маломобільних груп населення» [2, ст.62].

Окрім цього, законодавець доповнює цей правовий принцип вимогою щодо встановлення однієї з кабін для таємного голосування, яка має бути адаптованою для голосування виборців з порушенням здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, у тому числі для осіб на кріслах колісних, з тимчасовим розладом здоров'я, віком) та інших маломобільних груп населення згідно з вимогами, встановленими Центральною виборчою комісією.

З метою створення умов для всебічної допомоги виборцям з особливими потребами в законодавстві закріплено *принцип забезпечення голосування для маломобільних*

груп населення. Так, згідно зі статтею 247 Виборчого кодексу України «дільнична виборча комісія в останній день перед днем голосування на своєму засіданні розподіляє обов'язки членів дільничної виборчої комісії на день голосування (крім голови та секретаря комісії) щодо ... забезпечення голосування для виборців з порушенням здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком) та інших маломобільних груп населення» [2, ст.247]. Тобто законодавець передбачив необхідність сприяння здійсненню голосування в приміщенні для голосування виборцям з особливими потребами. І відповідальною особою за надання такої допомоги має бути уповноважений рішенням дільничної виборчої комісії. Однак у законодавстві не чітко окреслені межі сприяння під час голосування.

У Перехідних та прикінцевих положеннях Виборчого кодексу України міститься норма, з якої випливає *принцип забезпечення виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах рад, іншими органами (посадовими особами) приміщень для голосування маломобільних груп населення*. Так, уповноважені органи повинні забезпечити в межах коштів державного та відповідних місцевих бюджетів, власних доходів та за рахунок коштів з інших джерел, не заборонених законодавством, до 1 січня 2025 року доступність для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування [2].

Принцип постійного моніторингу та оцінки Кабінетом Міністрів України доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень для голосування. Так, законодавець покладає на Уряд України забезпечення проведення постійного моніторингу та оцінки доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, іншими органами (посадовими особами), які відповідно до закону здійснюють їх повно-

важення, дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування, та врахувати їх результати під час розробки та здійснення загальнодержавних програм забезпечення реалізації прав і задоволення потреб людей з інвалідністю на відповідні роки [2].

Висновок

Після повномасштабного вторгнення ворога на територію України варто говорити про необхідність виділення в системі принципів виборчого права окремої групи принципів, спрямованих на належну реалізацію виборчого права маломобільних груп населення (серед яких, як видно за наслідками війни, буде багато воїнів).

Проведений нами аналіз законодавства України про вибори дозволяє стверджувати про наявність системи правових принципів реалізації виборчих прав маломобільних груп населення, пов'язаних з належною адаптивністю умов для голосування. До таких принципів варто віднести:

- принцип безперешкодного доступу маломобільних груп населення до приміщення дільничної виборчої комісії та приміщення для голосування;
- принцип відповідності приміщення дільничної виборчої комісії та приміщення для голосування маломобільних груп населення вимогам Виборчого кодексу України, а також встановленим вимогам щодо санітарних і технічних норм, державним будівельним нормам;
- принцип вільного пересування маломобільних груп населення у приміщенні для голосування;
- принцип забезпечення голосування для маломобільних груп населення;
- принцип забезпечення виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах рад, іншими органами (посадовими особами) приміщень для голосування маломобільних груп населення;
- принцип постійного моніторингу та оцінки Кабінетом Міністрів України доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень для голосування.

Сучасну систему принципів виборчого права маломобільних груп населення мож-

на вважати належною і достатньою в нинішніх умовах. При цьому важливо не забувати, що лише повноцінне забезпечення реалізації цих принципів на практиці зможе виправдати очікування суспільства.

Література

1. Ключковський Ю. Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні : монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.
2. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-ІХ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 7, № 8, № 9, ст.48.
3. Про вимоги до приміщень виборчих комісій та приміщень для голосування, нормативи облаштування приміщень дільничних виборчих комісій і приміщень для голосування, перелік та норми забезпечення виборчих комісій транспортними засобами, засобами зв'язку, обладнанням, інвентарем, іншими матеріальними цінностями, види послуг і робіт, закупівля яких може здійснюватися окружними та територіальними виборчими комісіями за рахунок коштів Державного бюджету України, відповідного місцевого бюджету для організації підготовки і проведення відповідних виборів: Постанова ЦВК від 8 червня 2020 року №164. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0164359-20#Text>. – дата звернення 03.12.2023.

THE PRINCIPLES OF ENSURING ELECTORAL RIGHTS OF LOW-MOBILITY POPULATION GROUPS, ESTABLISHED BY THE NORMS OF THE ELECTION CODE OF UKRAINE

The author made an attempt to investigate the system of electoral rights principles of low-mobility population groups, established by the norms of the Election Code of Ukraine in this article. In the work analyzed norms of the Election Code of Ukraine as the main electoral law of our country and defines the principles of legislation on electoral rights of low-mobility population groups. At the same time, attention is not paid to the basic principles of elec-

toral law, but to those that are directly fixed for low-mobility population groups.

The relevance of the study of this issue is determined by the prediction of the participation in the next election processes of a large number of low-mobility population groups after the end of martial law in Ukraine. Already today, we are witnessing how a large part of military personnel who have returned from the war are trying to socialize and adapt to new challenges and conditions for the realization of their legal rights and interests. It is in order to prevent and eliminate unfavorable conditions for exercising electoral rights of less mobile population groups that the research is aimed at.

The category of representatives of modern Ukrainian society that we have mentioned (in particular, military personnel) will deserve

comprehensive protection of their electoral rights. In this context, it is important to note that the sufficiency of the conditions for the exercise of their rights should be both with regard to active and passive suffrage. This is due to the high level of public trust in military personnel, direct participants in hostilities. It is expected that they will become the key candidates for electoral positions in the country, because they have confirmed their patriotism on the battlefield.

In addition to the above, it is also important to find out the level of sufficiency of the studied principles and the need to determine directions for improving the current election legislation of Ukraine.

Key words: low-mobility population groups, electoral law, the Election Code of Ukraine, principles.